પ્રવચન-૫, ગાથા – ૧૫

(આ પંદરમી) ગાથા જરી ઝીણી છે પણ મૂળ વસ્તુ છે. જૈનધર્મ કોઈ વાડો નથી, પક્ષ નથી, એ તો વસ્તુનું સ્વરૂપ છે.

અહીં કહે છે, આપણે અહીં સુધી આવ્યું. સામાન્ય જ્ઞાનનો આવિર્ભાવ અને જ્ઞેયાકાર જ્ઞાનનો તિરોભાવ. શું કહ્યું ? આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ ત્રિકાળ છે, એની પર્યાયમાં એ જ્ઞાનનો અનુભવ થવો, એ જ્ઞાનાકાર (જ્ઞાન) સામાન્ય આવિર્ભાવ નામ જ્ઞાન પ્રગટ્યું એમ કહેવામાં આવે છે. જ્ઞાનસ્વરૂપી ભગવાન ! એનો અનુભવ કરતાં પર્યાયમાં જ્ઞાન અને આનંદ આવે એને અહીંયાં જ્ઞાનનો અનુભવ, એને જૈનશાસન, એને અનુભૂતિ કહેવામાં આવે છે. છે ? ત્યાં સુધી આવ્યું છે ને ?

'...જ્યારે જ્ઞાનમાત્રનો અનુભવ કરવામાં આવે ત્યારે જ્ઞાન પ્રગટ અનુભવમાં આવે છે...' શું કહે છે ? ચૈતન્યસ્વરૂપ ભગવાન ! એ જ્ઞાન અને આનંદમૂર્તિ છે. એના તરફનું લક્ષ કરીને આત્માનો અનુભવ કરવામાં આવે ત્યારે તે પ્રસિદ્ધ (થાય છે). આત્મા પ્રસિદ્ધ થાય છે કે, હું શુદ્ધ, ચૈતન્ય અને આનંદ છું, એમ જ્ઞાનની સન્મુખ (થઈને) અનુભવ કરતાં આત્માની પ્રસિદ્ધિ થાય છે. એ આત્માની પ્રસિદ્ધિ તે જ્ઞાન છે, તે આનંદ છે, તે જૈનશાસન છે, તે અનુભૂતિ છે, એ સમ્યગ્દર્શન છે, એ ધર્મની પ્રથમમાં પ્રથમ શરૂઆત છે. આહા...હા...!

આવું **'...જ્ઞાન પ્રગટ અનુભવમાં આવે છે...'** શું કહ્યું ઇ ? આત્મા ચૈતન્યસ્વરૂપ દ્રવ્ય છે, એના તરફનો અનુભવ કરતાં પર્યાયમાં સામાન્યપણું એટલે જ્ઞેયોના આકારના ભેદથી ખંડ થાય છે, તે ખંડ ન થતાં, જ્ઞાનાકારનો જ્ઞાનસ્વભાવ પર્યાયમાં પ્રગટ થાય, તેને જ્ઞાનનો અનુભવ, તેને જૈનશાસન, તેને સમકિત અને સમ્યગ્જ્ઞાન કહે છે. આહા...હા...! આટલું બધું....! છે ને ? **'...ત્યારે જ્ઞાન પ્રગટ અનુભવમાં આવે છે...'** જ્ઞાનમાત્રનો અનુભવ કરતાં, સંયોગી ચીજથી લક્ષ છોડી અને અંદર દયા, દાન કે વ્રત, ભક્તિ, કામ, ક્રોધના ભાવ તેનું પણ લક્ષ છોડી, એક સમયની પર્યાયને ત્રિકાળી જ્ઞાયકસ્વભાવ તરફ ઝુકાવતાં, પર્યાયમાં સામાન્ય જ્ઞાન એટલે કે પર જ્ઞેયના આકારનો મિશ્રભાવ ન આવતાં, એકલો જ્ઞાનનો ભાવ આવે, એને અહીંયાં સામાન્ય જ્ઞાન કહે છે. આહા...હા.....! એ સામાન્ય જ્ઞાનનો અનુભવ આવવો એનું નામ જૈનશાસન, જૈનધર્મ, અનુભૂતિ અને મોક્ષમાર્ગની શરૂઆત ત્યારથી થાય છે. સમજાય છે ? ઝીણી વાત છે ! આહા..હા...!

આવું હોવા છતાં, છે તો આવું કે, ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાનઆત્મા ! ધ્રુવસ્વભાવ, તેનો આશ્રય લઈને, અનુભવમાં જે આનંદ આવ્યો અને અનુભવમાં એ જ્ઞાનનું જ્ઞાન થયું, એને અહીં સામાન્ય જ્ઞાન કહે છે. તે જ્ઞાનને જૈનશાસન અને ધર્મ કહે છે. કહો ! આવી વાત

છે ! કાને પડવી મુશ્કેલ પડે ! આહા...હા...! આ જૈનધર્મ ! જૈનધર્મ કોઈ બહાર પક્ષમાં નથી.

અંતરમાં વીતરાગઆત્મા, વીતરાગસ્વરૂપથી ભરેલો ભગવાનઆત્મા છે ! એને શરીર, વાણી, મન, રાગ, પરપદાર્થ, એને જ્ઞેય એટલે કે પરવસ્તુના આકારે ન થવા દેતાં, પરવસ્તુ જે જ્ઞેય છે તેને આકારે જ્ઞાનને ન થવા દેતાં... આહા...હા...! જ્ઞાનને જ્ઞાનના આકારે થવામાં જે જ્ઞાનનો અનુભવ થાય. તેને અહીં જૈનધર્મ અને જૈનશાસન કહે છે. ભાષા પણ આકરી ! માર્ગ એવો છે, પ્રભુ !

અંતર તત્ત્વ ભગવાન સચ્ચિદાનંદ ! સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ બિરાજે છે. સત્ નામ શાશ્વત, ચિદ્ નામ જ્ઞાન અને આનંદ. એ જ્ઞાન અને આનંદથી ભરેલો દરિયો છે ! આહા...હા...! એને અનુભવતા (ધર્મ થાય છે). પર જ્ઞેય જાણીને જે જ્ઞાન ત્યાં રોકાતું હતું, રાગમાં જાણીને, પુણ્યમાં જાણીને, શરીર, વાણી, લક્ષ્મી આદિ પરમાં જ્ઞેયાકારરૂપે જ્ઞાન રોકાતું હતું, તે અધર્મ હતો. આ..હા..હા...! શું કીધું ઇ ? જ્ઞાનની વર્તમાન દશા પોતા સિવાઈના પર જ્ઞેયાકારમાં જ્ઞાન રોકાતું હતું, તે જ્ઞાનની પર્યાયને 'અધર્મ' કહેવામાં આવે છે. 'ચંદુભાઈ'! આહા..હા...! આ ગાથા તો ઊંચી છે ! જૈનધર્મ આખો કોને કહેવો ? (તે કહે છે). આહા...!

પુણ્ય અને પાપના પરિણામ, એ રાગ છે, એ કાંઈ જૈનધર્મ નથી. આવે (ખરો) વચ્ચે, પણ હેય તરીકે – છોડવા તરીકે વચ્ચે આવે. બેનના (વચનામૃતમાં) દાખલો આવ્યો હતોને ? એક મુસાફર(ને) જે નગરમાં જાવું છે તેના લક્ષે (આગળ વધતા) રસ્તામાં બીજા નગરો આવે, પણ એ નગરને છોડતો જાય અને જે નગરમાં જાવું છે, તે લક્ષમાં (આગળ વધીને) ત્યાં ચાલ્યો જાય. એમ ધર્મી, પોતાનું લક્ષ જે આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ છે તેમાં વચમાં શુભ-અશુભ રાગ આદિ આવે, એને છોડતો જાય અને અંતર જ્ઞાનસ્વરૂપમાં રમે, એને અહીં 'જૈનશાસન' કહે છે. આ..હા..હા...!

આવું હોવા છતાં, છે ? '**...તોપણ...**' એમ કીધું ને ? આમ હોવા છતાં, '**...તોપણ જેઓ અજ્ઞાની છે,...**' જેનું લક્ષ આત્મા ઉપર નથી અને પુણ્ય-પાપ, દયા-દાન અને બહાર(ની) સંયોગી ચીજ, એના ઉપર જેનું લક્ષ છે એને આવો અનુભવમાં આવતો હોવા છતાં (તે અનુભવી શકતો નથી). ધર્મીને અનુભવમાં આવતો હોવા છતાં '**...(જેઓ) અજ્ઞાની છે, જ્ઞેયોમાં આસક્ત છે...**' આહા..હા...! છે પુસ્તક ? (અજ્ઞાની) જ્ઞેયમાં આસક્ત છે. શરીરમાં, વાણીમાં, પાપના પરિણામમાં કે પુણ્યના પરિણામમાં (એ આસક્ત છે). એ (બધું) જ્ઞાનમાં પર જ્ઞેય છે (અને) એ પર જ્ઞેયમાં જે આસક્ત છે તેને આત્મા અનુભવમાં આવતો નથી. આત્મા અનુભવમાં (કેમ આવતો નથી ?) જૈનશાસન તરીકે પર્યાય વીતરાગી કેમ થતી નથી ? (કારણ કે) એ જ્ઞાનની વર્તમાન દશામાં પોતાના જ્ઞાયકભાવ સિવાય પર જ્ઞેયાકારને અંદર જ્ઞેયમાં રાખતા, પુણ્ય અને પાપના પરિણામ જ્ઞેયાકારરૂપે રાખતા, ત્યાં રોકાયેલો છે તેથી તેને

જ્ઞાનસ્વભાવ અનુભવમાં આવતો નથી. સમજાય છે કાંઈ ? આ..હા..હા...!

મુમુક્ષુ :– પુણ્યના પરિણામ પર જ્ઞેય છે ?

સમાધાન :– પરદેશમાં જાય છે – પરમાં જાય છે. પરિણામ પોતાના છે, ઇ જ્ઞાન પર્યાય (પોતાની છે) છતાં જ્ઞેયાકાર પરમાં જાય છે. ત્યાં રોકાઈ જાય છે એથી અંદરમાં જઈ શકતો નથી. આ..હા..હા..! સમજાય છે ? ઝીણી વાત છે, ભાઈ ! ગાથા જ એવી છે. આહા...! તમારી લખેલી છે ! છે ને એમાં ?

આ..હા...! ભગવાન સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ ! ચૈતન્યની જ્યોતથી ઝળહળ ! 'સ્વયં જ્યોતિ સુખધામ' ચૈતન્ય સ્વયં જ્યોતિ – પોતાથી છે અને એ આનંદનું ક્ષેત્ર છે – સુખનું ધામ છે. તેના તરફ દૃષ્ટિ ન કરતાં (પર જ્ઞેયમાં રોકાઈ જાય છે). એ (સ્વરૂપની) દૃષ્ટિ કરવી અને અનુભવ થવો એ સામાન્ય જ્ઞાન કહેવાય છે. એ પર્યાયમાં (પરજ્ઞેયોની) ભેળસેળ ન મળે (થાય) અને (માત્ર) જ્ઞાતાનું જ્ઞાન (થાય) એને સામાન્ય જ્ઞાન કહે છે. 'ચંદુભાઈ'! આહા...હા...! પણ તે જ્ઞાતાનું જ્ઞાન (નહિ કરતાં) જ્ઞેયાકાર – પરમાં રોકાઈ જાય છે – લક્ષ્મીમાં, બાયડીમાં, કુટુંબમાં, પાપમાં અને પુણ્યમાં (રોકાઈ જાય છે). એ પુણ્ય–પાપના પરિણામ જ્ઞેય છે, એ જ્ઞાનનો સ્વભાવ નથી. એ આત્માનું સ્વરૂપ નથી. (જે) સ્વરૂપ નથી તેમાં (રોકાતાં), જ્ઞાનની પર્યાય જ્ઞેયાકાર એટલે પર જ્ઞેયાકાર થઈને રોકાતાં, તેને આ છતી ચીજ અંદર છે તે અનુભવમાં આવતી નથી. આ..હા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? કેમ અનુભવમાં નથી આવતી ? એનું કારણ કહ્યું.

છતી ચીજ અંદર પડી છે, જ્ઞાનાનંદ સહજાનંદ પ્રભુ ! પરમેશ્વરસ્વરૂપ જ એનું છે ! આ..હા...હા...! ભગવત્ સ્વરૂપ છે ! અતીન્દ્રિય આનંદ અને અતીન્દ્રિય જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. એ ખ્યાલમાં કેમ નથી આવતો ? (તે પહેલા કહ્યું હવે) ખ્યાલમાં કેમ આવ્યો ? કે, તે પરનું લક્ષ છોડીને સ્વના અનુભવમાં આવ્યો ત્યારે તે આત્માનો ખ્યાલ પર્યાયમાં આવ્યો, એને સામાન્ય જ્ઞાન, તેને ધર્મ, તેને જૈનશાસન, તેને અનુભૂતિ કહેવામાં આવે છે. આહા..હા...! આવી વાત છે !

આવું હોવા છતાં, છે ને ? '**...તોપણ જેઓ અજ્ઞાની છે,...**' આ..હા..હા...! '**...જ્ઞેયોમાં આસક્ત છે...**' આ..હા..હા...! શું કહે છે એ? અંદર દયા, દાન અને વ્રતના વિકલ્પ ઊઠે એમાં પણ જે જ્ઞાન આસક્ત છે એ જ્ઞેય છે, એ જ્ઞાન નથી. પુણ્યના – દયા, દાન, વ્રતના પરિણામ ઊઠે એ કાંઈ જ્ઞાન નથી, એ જ્ઞેય છે. એ જ્ઞેયાકારમાં જ્ઞાન રોકાતાં અધર્મની દશા પ્રગટ થાય છે. આહા...હા...! આવી વાત સાંભળવી, મળવી, ભાગ્ય વિના મળે એવું નથી ! એવી એ ચીજ છે !! આ...હા...હા...!

બે વાત કરી કે, આવો ભગવાન જ્ઞાનસ્વરૂપ ! તેનો અનુભવ કરતાં – પર્યાયમાં જ્ઞાનનું જ્ઞાન થતાં, પર્યાયમાં આત્મદ્રવ્યનું જ્ઞાન થતાં, તે વીતરાગી પર્યાય (પ્રગટ) થતાં તેને જૈનશાસન,

સમકિત અને અનુભૂતિ કહી. એવું હોવા છતાં, અજ્ઞાની તે જ્ઞાયકસ્વભાવ ઉપર દૃષ્ટિ નહિ કરતાં, જ્ઞાનની વર્તમાન દશાને, રાગ આદિ પુણ્ય આદિ પરવસ્તુ જે જ્ઞેય છે તે જ્ઞેયાકારમાં રોકીને અધર્મને ઉત્પન્ન કરે છે. આહા..હા...! 'ઝવેરચંદભાઈ'! આવી વાત છે ! છે ને ? લખ્યું છે ને અંદર ? છે ને ?

આવો હોવા છતાં, આ..હા..હા...! ચૈતન્ય દળ ! અંદર આનંદનું દળ પડ્યું છે ! અહીં પરદેશમાં તો નહિ હોય (પણ) પહેલાં દળના લાડુ થતા, 'દળના લાડુ' ! જેમ 'મેસૂબ' થતાં ને ? એમ એક દળના લાડુ થતાં, દળના ! દળ, દળ ! કહેવાય. 'દળના લાડુ' કહેતાં. અમારે તો બધો – એકેએક અનુભવ થઈ ગયો હોયને ! ઘણી નાની ઉંમરથી (આ જ કર્યું છે). કોઈ કામકાજ – કાંઈ બીજું કર્યું નહિ, એક દુકાન પાંચ વર્ષ (ચલાવી) બાકી ઇ સિવાય કાંઈ કર્યું નથી ! શાસ્ત્ર... શાસ્ત્ર અને શાસ્ત્ર !

મુમુક્ષુ :– ગુરુદેવ, દળના લાડુ આપ અમને જમાડી રહ્યાં છો !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– વાત તો એવી છે, ભગવાન ! આહા...હા...!

ભગવાનઆત્મા ! આને કાંઈ પુનરક્તિ લાગતી નથી. એવો ચૈતન્યસ્વભાવથી ભરેલો, તેને પરના લક્ષમાંથી છોડી, જ્ઞાનની પર્યાયમાં પર જ્ઞેયનું જ્ઞાન થતાં, એ અટકેલું જ્ઞાન તેને છોડી, અને જે જ્ઞાનની પર્યાય સામાન્યમાં જાય છે, તેનું પર્યાય સામાન્ય એટલે જ્ઞેયાકારના જ્ઞાન વિનાનું જ્ઞાનનું જ્ઞાન તેને સામાન્ય જ્ઞાન કહે છે – તે સામાન્ય જ્ઞાન તે જૈનધર્મ અને સમકિત છે. આહા...હા...! શબ્દો યાદ રહેવા મુશ્કેલ પડે ! માર્ગ આવો (છે) ભગવાન ! આહા...હા...!

આવું હોવા છતાં (અર્થાત્) એવો ચૈતન્ય ભગવાન બિરાજમાન હોવા છતાં, તેની તરફનું લક્ષ કરતાં અનુભવ થાય એવો હોવા છતાં (એમ કહેવું છે). તે સામાન્ય ત્રિકાળ ઉપર લક્ષ કરીને, સામાન્ય એટલે પર જ્ઞેયના આકારના ભાવને છોડી, એ જ્ઞાનાકાર જે જ્ઞાન થયું, તે સામાન્ય જ્ઞાન છે. સામાન્યજ્ઞાન એટલે આનંદ છે. એ સામાન્ય જ્ઞાનમાં શાંતિ અને અનુભૂતિ છે. એવો એનો સ્વભાવ 'છે' ! આવુ હોવા છતાં પણ, એમ છે ને ? '**...તોપણ...**' એમ કહ્યું છે. આમ સ્થિતિ હોવા છતાં પણ, આહા..હા..હા...! '**...અજ્ઞાની છે, જ્ઞેયોમાં આસક્ત છે...**' આ..હા..! ગજબ કામ કર્યું છે ! એ દયા, દાન, વ્રતના શુભભાવ, જ્ઞાનમાં પર જ્ઞેય છે. જ્ઞાનમાં જ્ઞાન સ્વજ્ઞેય છે અને એ જ્ઞાનમાં – આત્મામાં રાગ–પુણ્યના (ભાવ) એ પર જ્ઞેય છે. પર જ્ઞેયના આકારે રહેતું – અટકતું જ્ઞાન એ આત્માને અનુભવ કરી શકતો નથી. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ?

જ્ઞાનની દશામાં, જેનું જે જ્ઞાન છે તેના તરફ ન વળતાં, જેનું એ જ્ઞાન છે તેમાં ન ઢળતાં, એ પર્યાય જેનું જ્ઞાન જેમાં નથી એવા જે જ્ઞેયો એટલે પુણ્ય–પાપ, દયા–દાન, કામ–ક્રોધ અને એના ફળ તરીકે આ ધૂળ આદિ પૈસા આદિ ધૂળ... આહા...હા...! એ જ્ઞેયાકારે

(અજ્ઞાની પરિણમે છે). એ જ્ઞેય છે, જ્ઞાનમાં પર (તરીકે) જાણવાલાયક (છે). સ્વજ્ઞેય તો પોતે છે પણ સ્વજ્ઞેયનું જ્ઞાન છોડી, પર જ્ઞેયના આકારના જ્ઞાનમાં રોકાતો અજ્ઞાની, એને આત્માનું જ્ઞાન થતું નથી. આ..હા..હા...! છે ? '**...અજ્ઞાની છે, જ્ઞેયોમાં (આસક્ત છે)...**' આ..હા..હા...! શરીર મારું, વાણી મારી, મન મારું, પૈસા મારાં, એ તો વળી ક્યાંય ધૂળમાં આઘું ગયું, પણ અંદર પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પ મારા (એમ માને છે, પણ) એ પર જ્ઞેય છે, એ સ્વજ્ઞેય નહિ. પોતાના જ્ઞાનમાં જાણવાલાયક સ્વજ્ઞેય આત્મા (છે) અને એ છોડીને જ્ઞાનમાં જાણવાલાયક નથી, તેને જાણીને (તેમાં) રોકાતાં તેને જ્ઞાનનો – આત્માનો અનુભવ થતો નથી. સમજાય છે કાંઈ ? આવી અપૂર્વ વાત છે ! આહા...!

'**તે પ્રગટ દૃષ્ટાંતથી બતાવીએ છીએ :–**' હવે કહે છે કે એનો દૃષ્ટાંત દઈએ છીએ. તમને એકદમ ન સમજાય તો એનો અમે દાખલો દઈએ છીએ. દૃષ્ટાંતથી સમજો ! દૃષ્ટાંત બતાવીએ છીએ કે :–

'**જેમ–અનેક તરેહનાં શાક...**' દૂધી, ઘીસોડા વગેરે અનેક તરેહનાં શાક, '**...શાક આદિ ભોજનોના સંબંધથી ઊપજેલ...**' એ શાકમાં મીઠું છે ને ? એ શાક દ્વારા મીઠાનો સ્વાદ જેને આવે છે, એમ જેને જ્ઞેયને આકારે જ્ઞાન(નો) અનુભવ આવે છે, તે મિથ્યા છે. આહા...હા...!

એક વાર 'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર' 'રાણપર' પાસે એક ગામ છે ત્યાં આવેલા અને મુમુક્ષુ પણ ભેગાં થયાં હતાં. (એક વખત) વાટકામાં આમ દૂધીનું શાક પડ્યું... ખાવા વખતે આપેને ? આમ શાક જોયું ત્યાં બોલ્યા કે, 'આ શાકમાં મીઠું ઘણું છે !' 'પણ સાહેબ, તમે જોયું ? ચાખ્યા વિના ?' (ત્યારે એમણે કહ્યું) 'જુઓ ! દૂધીનું શાક... પાણીમાં બફાય ત્યારે અંદર એના રેસા ટૂટે નહિ. પાણીમાં દૂધી શેકાય તેમાં એના રેસા ટૂટે નહિ. રેસા ! પણ અંદર મીઠું વધારે પડી જાય તો એ દૂધીના કટકાના રેસા આમ ફેલાઈ જાય, કટકા થઈ જાય. દેખ !... એ મીઠું વધારે પડી ગયું છે તો આ દૂધીના શાકના અંદર રેસા ટૂટી ગયા છે.' વગર જોયે (ચાખ્યે કહી દીધું). સમજાય છે કાંઈ આમાં ? રેસા નથી (હોતા) ? આ દૂધી, આખી દૂધી હોય છે ને ? એના રેસા સરખા હોય છે. તે (અમસ્તા) પાણીમાં શાક રાંધે (તો) એના રેસા ન ટૂટે. થોડું મીઠું નાખ્યું હોયને (તો રેસા ન તૂટે). પણ ઘણું મીઠું નાખે ત્યારે એ દૂધીના કટકાના રેસા ટૂટી જાય. આમ કટકા થઈ જાય, ભિન્ન–ભિન્ન થઈ જાય, એમ 'શ્રીમદ્દે' જોઈને કહ્યું કે, 'આ શાકમાં મીઠું (વધારે) છે ! કેમકે આ દૂધીના રેસા ટૂટી ગયા છે, જો ! દૂધીના કટકાના રેસા ટૂટી ગયા છે.' એમ આ આત્મા, એનું જ્ઞાન પર જ્ઞેયમાં જાય છે ત્યારે તેના જ્ઞાનનો રસ ટૂટી જાય છે. આહા..હા...!

સમજાય છે ? 'સમજાય છે' તો અમારું વિસામાનું વાક્ય છે. એક (વાક્ય બોલ્યા પછી) બીજા વાક્યનો વિસામો (હોય છે ને) ? તો અહીં 'સમજાય છે ?' ઇ વિસામો છે, અને 'સમજે ઇ વિસામો છે !' બાકી સમજ્યા વિનાના બધા અવિસામા – દુઃખ છે. આહા...હા...!

કહે છે કે, આમ તો ખીચડીમાં મીઠું નાખે છે. અત્યારે તો કેટલેક ઠેકાણે ચોખામાં પણ મીઠું નાખે છે. ... ખીચડી રાંધી હોય અને એને જોઈએ તેટલું મીઠું નાખ્યું હોય, છતાં કોઈક ઘરમાં બે-ચાર-પાંચ બૈરા હોય, એમાં કોઈ બૈરાને ખબર ન હોય કે આમાં મીઠું નાખેલું છે. તો વળી બીજી બાઈ પણ એમાં થોડુંક મીઠું નાખે ! આમ બનેલું છે ! આ બનેલું અને આ બધું જોયેલું છે, બે-ચાર બૈરામાં જેણે નાખેલું હોય એણે કીધેલું ન હોય, એટલે (બીજી) જાણે કે આમાં, ખીચડીમાં મીઠું નથી, લાવ, હું બીજું નાખું ! ઇ બીજું મીઠું નાખે ત્યાં ખીચડી ધૂધવા જેવી થઈ જાય ! અને એમાં વેવાઈને જમવાનું કીધું હોય ! સત્તાપ્રિય વેવાઈ હોય, સત્તાપ્રિય વેવાઈ ! વેવાઈ સામાન્ય હોય છે અને સત્તાપ્રિય – અભિમાની વેવાઈ હોય છે. એને જ્યાં ઇ પીરસે ત્યાં એને (એમ થાય કે) 'આ ! આવું આ શાક !' ત્યાં એનો ઘરનો ધણી કહે, 'કોણે રાંધ્યું આ ?' તો (પેલી) બાઈઓ કહે, 'બોલશો નહિ, અત્યારે પિત્તો ફાટ્યો છે ! આપણે કહેશું કે આ ફલાણા બે-જણાથી ભૂલથી નખાઈ ગયું છે !' એ એમ આ જ્ઞાનની પર્યાયમાં જેને જ્ઞાયકસ્વરૂપની – એકાકારની ખબર નથી તે પર જ્ઞેયોમાં એકાકાર થઈને; જેમ શાકને ખારું કરી નાખ્યું, એમ જ્ઞાનની પર્યાયને જ્ઞેયાકાર કરી નાખી. પરના જ્ઞેયાકારે એટલે પર જે આ ચીજ જણાય છે તે તરફના લક્ષમાં જ જ્ઞાનને રોક્યું. સમજાય છે ? ભાષા તો સાદી છે, ભગવાન ! આહા...હા...!

ભગવાન ! તારી વાત છે ને, નાથ ! તારા અંતરની વાત છે ને, પ્રભુ ! આ..હા..હા...! એ ભગવાન (છે) છતાં કેમ હાથ આવતો નથી (તો કહે છે કે) તેના તરફનું લક્ષ નથી પણ તેની પર્યાયમાં જ્ઞેય જે પૈસા, આબરૂ, કીર્તિ, લક્ષ્મી, શરીર, પુણ્ય અને પાપના પરિણામ, તેના ઉપર લક્ષ જતાં તે જ્ઞેયાકાર એટલે જે જાણવાયોગ્ય ચીજ છે તેને આકારે જ્ઞાન થઈ જાય છે અને એને આકારે જ્ઞાન થતાં જ્ઞાનસ્વભાવનો આકાર છૂટી જાય છે. તેથી તે જ્ઞેયાકાર જ્ઞાન તે અજ્ઞાન છે. આહા...હા...! 'ભગવાનજીભાઈ'! આવી વાતું છે, બાપુ ! આહા...હા...!

ભગવાનઆત્મા સ્વજ્ઞેય છે. તેની વર્તમાન જ્ઞાનદશાને સ્વજ્ઞેયમાં વાળતાં, પરના જ્ઞેયાકારની જ્ઞાનની પર્યાયનું લક્ષ છોડી દઈ, અંતર જ્ઞાનસ્વભાવમાં આવતાં એને જ્ઞાનનો જે અનુભવ થાય, એ સામાન્યનો અનુભવ (છે), એટલે જ્ઞેયના આકાર વિનાનો, એકલા જ્ઞાનના આકારનો અનુભવ, તે સામાન્યનો અનુભવ (છે), તેને જૈનધર્મ કહે છે. આ..હા..હા...! કઈ જાતનો આ ઉપદેશ !

આ ગાથા એવી છે ! ત્યાં તો અમારે હજારો વાર વંચાઈ ગઈ છે ! વ્યાખ્યાનમાં તો અઢાર વાર વંચાઈ ગઈ છે અને ખાનગી તો (સંવત) '૭૮થી વંચાય છે ! '૭૮ની સાલ(માં આ પહેલીવાર) મળ્યું. '૭૮ના ફાગણ મહિનામાં મળ્યું. આહા..હા...! અને વાંચ્યું... અને અંદરથી એકદમ ૐ ની ધ્વનિ આવી !! આ તો '૭૮ની વાત છે. પહેલેથી જે આનો ખ્યાલ ન કરે, એને ઇ શું ચીજ છે ? એના ખ્યાલમાં આવતી નથી.

અંદર ભગવાનઆત્મા ! ચૈતન્ય જ્યોત ! 'સ્વયં જ્યોતિ સુખધામ'. સ્વયં જ્યોતિ પોતાથી પોતે છે. એનો કોઈ કર્તા નથી. એને રહેવાને, ટકવાને કોઈ પરની અપેક્ષા નથી. એવું જે ટકતું તત્ત્વ એટલે કે ધ્રુવતત્ત્વ, તેનું લક્ષ કરીને જે પર્યાયમાં આનંદ અને જ્ઞાનનો અનુભવ થાય, તેને સામાન્ય અનુભવ કહેવામાં આવે છે. એમાં જ્ઞેયાકારના જ્ઞાનનો અભાવ રહે છે. આ..હા..હા...! પણ જેને એની ખબર નથી તે અજ્ઞાની, જેમ શાકમાં મીઠું નાખતાં, શાકનો સ્વાદ ન લેતાં, ઇ શાક દ્વારા મીઠાનો સ્વાદ લે છે. શાક દ્વારા મીઠાનો (સ્વાદ) લે છે. એકલો મીઠાનો સ્વાદ જુદો નથી લેતો. શાકમાં ખારપ છે તેનો જુદો સ્વાદ નથી લેતો, પણ શાક દ્વારા લે છે. છે ? '**...અનેક તરેહનાં શાક આદિ ભોજન...**' અહીંયાં રોટલામાંય મીઠું નાખે છે ને ! કેટલેક ઠેકાણે તો અત્યારે રોટલીમાંય નાખે છે. કોઈ ચોખામાંય નાખે છે, એવું થઈ ગયું છે. નહિ તો ખીચડીમાં નાખતાં, ઇ તો ખબર છે. પણ કેટલેક ઠેકાણે ચોખામાંય નાખે. અહીં તો આખો દેશ અનુભવમાં આવે છે ને ! એટલે ચોખામાંય કોઈ વળી જરીક મીઠું નાખે. 'ભોજન' શબ્દ પડ્યો છે ને ? ભોજન એટલે ચોખા, રોટલા, રોટલી, દાળ, ભાત વગેરે. એ '**...ભોજનોના સંબંધથી ઊપજેલ સામાન્ય લવણના તિરોભાવ...**' એટલે ? એકલો મીઠાનો સ્વાદ આવવો જોઈએ એ ઢંકાઈ ગયો અને શાકના સ્વાદ દ્વારા મીઠાનો સ્વાદ આવ્યો. એટલે મીઠું ઢંકાઈ ગયું. આહા..હા...! આવી વાત છે !

એ '**...ભોજનોના સંબંધથી ઊપજેલ સામાન્ય લવણના તિરોભાવ...**' (અર્થાત્) એકલો મીઠાંનો સ્વાદ જુદો આવવો જોઈએ એ ઢંકાઈ ગયો (અને) શાક દ્વારા ખારપ દેખાણી. 'દૂધી ખારી છે, આ ઘીસોડા ખારા છે. આ ઘીસોડાનું શાક ખારું છે !' એમ ઇ બોલે છે. પણ ખારું તો મીઠું છે, શાક કાંઈ ખારું થયું નથી. શાક તો શાક છે અને મીઠું તે મીઠું (છે) – બે ચીજ જુદી જ છે. આ..હા..હા..હા...! આવો દાખલો તો સાધારણ લોકોને ઘરે અનુભવમાં આવતો હોય. એવો તો આ દાખલો છે.

એ લવણનો તિરોભાવ (એટલે) શાક દ્વારા એકલાં મીઠાંનો સ્વાદ (લેતા) તેને મીઠાંના સ્વાદનું ઢંકાઈ જવું અને શાકના સ્વાદમાં મીઠું દેખાય. '**...અને વિશેષ લવણના આવિર્ભાવથી અનુભવમાં આવતું...**' એટલે ? શાક દ્વારા, રોટલી દ્વારા મીઠાનો સ્વાદ આવવો. એ '**...વિશેષ લવણના આવિર્ભાવથી અનુભવમાં આવતું જે (સામાન્યના તિરોભાવરૂપ અને શાક આદિના સ્વાદભેદે ભેદરૂપ– વિશેષરૂપ)...**' (અર્થાત્) દૂધી ખારી, રોટલી ખારી, રોટલો ખારો... એમ ઇ માને છે. પણ ખારું મીઠું છે ઇ એને જુદું દેખાતું નથી. આહા...હા...! છે ? '**...(ભેદરૂપ– વિશેષરૂપ) લવણ તેનો સ્વાદ અજ્ઞાની, શાકના લોલુપ મનુષ્યોને...**' 'શ્રીમદ્દે' તો ખાધા પહેલાં આમ કહી દીધું. 'દેખ ! દૂધીના શાકના રેસા તૂટી ગયા છે. એમાં મીઠું વધારે પડી ગયું છે. જુઓ !' 'પણ સાહેબ, આપે ચાખ્યું નથી ને ?' 'પણ દેખ ! જોને !' એ તો જ્ઞાની હતાંને ! એ ક્યાંય ગૃદ્ધી નહોતા ! હતાં સંસારમાં, છતાં સમકિતી હતાં ! શાકને જોતાં

જ કીધું કે, 'શાકમાં મીઠું વધારે છે. ચાખી જો !' (ચાખીને જોયું તો ખબર પડી કે) 'હા છે, મીઠું વધારે ! આપે જોયા વિના (કહ્યું) ?' 'દેખાય છે કે નહિ ? જુઓ ! મીઠું વધારે પડી ગયું છે તે રેસા ટૂટી ગયા છે !' એમ આ જ્ઞાનમાં – જ્ઞાનની પર્યાયમાં એકલા જ્ઞેયાકારને જાણતાં જ્ઞાનનો સ્વભાવ ટૂટી ગયો છે. જ્ઞાનનો સ્વભાવ તેને દૃષ્ટિમાં આવતો નથી. આ..હા..હા...! આવી વાતું છે ! 'નાઈરોબી'માં આવી વાતું !

મુમુક્ષુ :– અમારા ભાગ્ય ! અહોભાગ્ય !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– વાત સાચી ! વસ્તુ આવી છે, બાપા ! આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :– તીર્થંકર સમાન વાણી છે, તીર્થંકર સમાન !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– તીર્થંકરની જ આ વાણી છે ! વીતરાગની જ આ વાણી છે !! ત્રિલોકનાથ 'સીમંધર ભગવાન' બિરાજે છે. એની પાસે 'કુંદકુંદઆચાર્ય' ગયા હતા. ત્યાંથી આવીને આ શાસ્ત્ર બનાવ્યું છે અને અર્થ કરનાર ટીકાકાર ભલે ભગવાન પાસે નહોતા ગયા, પણ આ (અંદરના નિજ) ભગવાન પાસે ગયા હતા તે એ ભગવાનનો આશય સમજી ગયા ! આ..હા..હા...!

અહીં કહે છે... વિશેષ લવણનો આવિર્ભાવ. શું કીધું ? એકલું મીઠું સ્વાદમાં જુદું આવવું જોઈએ, એ ન આવતાં, એ મીઠાનો સ્વાદ શાક દ્વારા આવે છે, ત્યાં એ મીઠાના સ્વાદનો તિરોભાવ થઈ ગયો. (એટલે કે) એકલો મીઠાનો સ્વાદ તે ઢંકાઈ ગયો અને શાકનો સ્વાદ આવિર્ભાવ થયો. એકલા શાક દ્વારા જ મીઠું અનુભવમાં આવ્યું, જુદું (મીઠું) અનુભવમાં આવ્યું નહિ. આ તો દૃષ્ટાંત છે હોં ! આહા...હા...! '**...અન્યના સંબંધરહિતપણાથી ઊપજેલ સામાન્યના આવિર્ભાવ ને વિશેષના તિરોભાવથી અનુભવમાં આવતું જે એકાકાર અભેદરૂપ લવણ તેનો સ્વાદ આવતો નથી;...**' (અર્થાત્) અજ્ઞાનીને એકલા મીઠાનો સ્વાદ જુદો આવતો નથી. કેમકે ઇ શાક અને રોટલી કે ચોખા કે ખીચડી, એમાં ગૃદ્ધિ થયેલો (છે, તેથી) એને મીઠાનો જુદો સ્વાદ આવતો નથી.

(હવે કહે છે) છે? '...પરમાર્થથી જોવામાં આવે...' ભલે કહે કે શાક દ્વારા એ મીઠું એણે ખારું જોયું (પણ) ખરેખર જોવો તો '**...વિશેષના આવિર્ભાવથી અનુભવમાં આવતું...**' (એટલે) શાક દ્વારા જે અનુભવમાં આવતું એ જ પોતે સામાન્ય (લવણનો) અનુભવ છે. પણ એને ભેદની ખબર પડતી નથી. શાકના ગૃદ્ધિને મીઠાનું લવણ, ખારું ભિન્ન છે એની એને ખબર પડતી નથી. '**...(વિશેષના આવિર્ભાવથી અનુભવમાં આવતું) ક્ષારરસરૂપ લવણ છે તે જ સામાન્યના આવિર્ભાવથી અનુભવમાં આવતું (ક્ષારરસરૂપ) લવણ છે.**' (અર્થાત્) જે શાક દ્વારા જે ખારું (ખારાપણું) આવતું હતું, એ જ એકલું મીઠું – મીઠા દ્વારા (ખારાપણું) આવે તો એ લવણ તો ઇ નું ઇ છે. પણ (પહેલાં) શાક દ્વારા આવતું (હતું) અને એ જ (મીઠાને) જ્યારે શાક દ્વારા (અનુભવમાં લેવો) છોડી દઈને, એકલું પરમાર્થે જ્યાં મીઠાને જોવે,

તો ઇ મીઠુ ખારું જુદું પડે છે. શાક તો જુદું રહી જાય છે, કાંઈ દૂધી ખારી નથી, ઘીસોડા ખારાં નથી, રીંગણા ખારા નથી. આહા...! શું કહેવાય (તમારે) ? તમારા નામેય ભૂલી જવાય છે !

મુમુક્ષુ :– ગલકા ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– ગલકા છે, (પેલી) પાતળી નહિ નાની ?

મુમુક્ષુ :– ગુવાર !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– ગુવાર... ગુવાર ! ગુવાર આવે છે ને ? નામ તમારા ભૂલી જઈએ છીએ ! આ ધર્મના નામ આડે ઓલા (નામ) યાદ રહેતા નથી. એ ગુવાર ખારો લાગે છે. (ખરેખર) ગુવાર ખારો નથી, ખારું તો મીઠું છે. પણ અજ્ઞાનીને ગુવાર દ્વારા મીઠાના અનુભવનો સ્વાદ આવે છે. પણ જે ગુવાર દ્વારા મીઠાનો સ્વાદ આવે છે, તે જ મીઠું, મીઠાને કારણે સ્વાદ(માં) આવે તો એનો (એકલું મીઠું) ભિન્ન પડી જાય છે. એમાં શાક દ્વારા જે મીઠાનો સ્વાદ છે તે જ સ્વાદ પરમાર્થે પોતાનો – મીઠાનો સ્વાદ છે, શાકનો નથી, એ તો એને ભ્રમ થઈ જાય છે. સમજાય છે ? આ દાખલો તો સાદો આવ્યો છે. આહા...!

એવા '**(એવી રીતે) – અનેક પ્રકારના જ્ઞેયોના આકારો સાથે...**' હવે શું કહે છે ? જુઓ ! તેથી 'એવી રીતે' (એટલે પહેલા) જે દાખલો (આપ્યો હતો તેવી રીતે) '**...અનેક પ્રકારના જ્ઞેયોના આકારો સાથે મિશ્રરૂપપણાથી ઊપજેલ...**' (અર્થાત્) રોટલી અને શાક દ્વારા જેમ મીઠું (અનુભવમાં) આવતું હતું, એમ આને જ્ઞેય દ્વારા જ્ઞાન જાણવામાં આવે છે. અજ્ઞાનીને જ્ઞેય એટલે જાણવાયોગ્ય પદાર્થ દ્વારા જ્ઞાનનો અનુભવ આવે છે, પણ જ્ઞાન દ્વારા જ્ઞાનનો અનુભવ નથી આવતો. આહા..હા...હા...! જેમ શાક દ્વારા મીઠાનો સ્વાદ આવે છે પણ એકલો મીઠાનો સ્વાદ એને જુદો આવતો નથી. એમ અજ્ઞાનીને જ્ઞાનની પર્યાયમાં જ્ઞેય દ્વારા જ્ઞાન જાણે છે, પણ જ્ઞેય વિનાનું જ્ઞાન જુદું છે, તેને એ જાણતો નથી. આહા..હા...!

આવી ચીજ ઝીણી પડે. (પણ) માર્ગ તો એવો છે, ભાઈ ! અત્યારે તો બહારમાં લોકોને વ્યવહારમાં ચડાવી દીધા છે, તે એમાંથી એ નવરો થાતો નથી. અંદર શું ચીજ છે ? જેને શોધવાથી ભગવાન મળે ! આ..હા..હા.. ! 'ધૂળધોયા'... 'ધૂળધોયા' હોય છે ને ? (એ) સોનીના ઘર પાસે ધૂળ ધોવે તો એમાંથી સોનાનો કણ જુદો દેખે. એમાં ચાર પ્રકાર હોય છે. ધૂળધોયા હોય છે ને ? (એ) સોનીની દુકાન પાસે ધૂળ જોવે ! એમાં ચાર પ્રકાર હોય છે. એક ધૂળ છે, (તેમાં) એક બંગડીનો ભૂકો–બટકો–કટકો અંદર હોય છે. આ બંગડીઓ હોય છે ને ? એ પણ ભેગો ઝીણો, પીળો દેખાય. એક પિત્તળનો પીળો કટકો ઝીણો દેખાય અને એક સોનાનો પીળો (કટકો) ઝીણો દેખાય. ધૂળધોયાને ચાર દેખાય. અમે તો નજરે બધું જોયેલું ! સોનીની દુકાનમાં નાની ઉંમરનો છોકરો કરતો હોયને, (એને પૂછ્યું હતું) 'શું કરો છો તમે ?' (તો કહે) 'જુઓ ! આ અમે જુદું પાડીએ છીએ !' એક તો ધૂળ હોય, એક

તો આ બંગડી ફૂટી ગઈ હોય ને એનો એ ધૂળમાં ઝીણો ભૂકો હોય. એ પણ પીળો દેખાય અને એક પિત્તળની કટકી હોય ઇ પીળી દેખાય, એક સોનાની કટકી હોય ઇ પીળી દેખાય પણ ઇ સોનું ઉપાડી લે. જેનું વજન છે, તોલ છે ઇ આ છે. બંગડીનો કટકો એવડો હતો છતાં એવો તોલ નથી, પિત્તળનો કટકો એવડો હોય છતાં એનો તોલ એવડો નથી, ધૂળમાં એવો તોલ નથી. સોનાનો કટકો ઝીણો (હોય પણ) એનો તોલ વધારે હોય છે. એ વધારે હોય છે તેથી તેને ઉપાડી લે છે. સમજાય છે આમાં કાંઈ ? આહા...હા...!

એમ આ આત્માને જોનારો, શરીરના સંયોગનું લક્ષ છોડી દે છે, આહા..હા...! રાગનું લક્ષ છોડી દે છે, એકલી પર્યાય ઉપરનું લક્ષ છોડી દે છે, એકલો ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવ છે ત્યાં દૃષ્ટિ આપે છે. એ ચોથો બોલ છે. આહા...હા...! સમજાય છે કાંઈ આમાં ? ઝીણી વાત છે ! આ ગાથા જ એવી છે ! આહા...હા...!

મુમુક્ષુ :– સમજનારે ઝીણો છે !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– અંતરની વસ્તુ અરૂપી છે ને ! ભગવાન અરૂપી છે, એ પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પથી પણ પકડાય એવો નથી. એ શુભ ક્રિયાકાંડના જે રાગ ભાવ (આવે) એનાથી તે પકડાય એવો નથી. કેમકે એ તો જ્ઞેય–પરવસ્તુ છે. જ્ઞેયાકારમાં જ્ઞાનને રોકતાં જ્ઞાન હણાઈ જાય છે. એકલા જ્ઞેયાકારમાં જ્ઞાનને રોકતાં જ્ઞાનનો અનુભવ રહેતો નથી. એકલા જ્ઞેયાકાર જ્ઞાનનો અનુભવ તે અજ્ઞાન છે.

એમાં જ્ઞેયાકારના જ્ઞાનનું લક્ષ છોડી દઈ, આહા..હા..હા...! છે ? **'એવી રીતે – અનેક પ્રકારના જ્ઞેયોના આકારો સાથે મિશ્રરૂપપણાથી ઊપજેલ સામાન્યના તિરોભાવ...'** ઇ શું કહ્યું ? કે, અનેક જ્ઞેયો, પુણ્ય, પાપ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, કામ, ક્રોધ, શરીર, વાણી, મન, લક્ષ્મી, દીકરા, મકાન, આબરૂ એ બધા જ્ઞેયાકારમાં જ્ઞાન રોકાતાં... જુઓ ! છે ? **'...જ્ઞેયોના આકારો સાથે મિશ્રરૂપપણાથી...'** (એટલે) જે જણાવાયોગ્ય જુદી ચીજ છે તેમાં જ્ઞાન મિશ્રપણે થઈ ગયું છે. મારી ચીજ જુદી છે એવી એને ખબર નથી. આહા..હા..હા...! અધિકાર એવો છે જરી ! **'...જ્ઞેયોના આકારો સાથે મિશ્રરૂપપણાથી ઊપજેલ સામાન્યનો તિરોભાવ...'** એને જે એકલું જ્ઞાન છે તેનો પર્યાયમાં અનુભવ આવતો નથી. એને આ જે જ્ઞેય છે તેનો અનુભવ આવે છે. સમજાય છે કાંઈ આમાં ? આહા...હા...!

સ્વજ્ઞાન સિવાય જેટલા પર જ્ઞેયો છે, ચાહે તો દયા–દાન, કામ–ક્રોધ અને આ શરીર, વાણી, મન, બાયડી, છોકરાં, કુટુંબ, વેપાર, ધંધો એ બધા જ્ઞેયો જ્ઞાનમાં ભિન્ન છે, છતાં તે જ્ઞેયાકાર(માં) જ્ઞાન રોકાતાં, જ્ઞાન ત્યાં રોકાતાં, એકલા જ્ઞાનનો સ્વાદ એને જુદો આવતો નથી. આ..હા..હા...! વાત તો બહુ ટૂંકી છે. તિરોભાવ (એટલે) એકલું જ્ઞાન છે ઇ ઢંકાઈ જાય છે. જ્ઞેયાકારમાં જ્ઞાનને રોકતાં, જેમ શાકને આડે મીઠાને જોતાં મીઠાનો ભાવ તિરોભૂત–ઢંકાઈ જાય છે, એમ ભગવાનઆત્મા જ્ઞાનની પર્યાયમાં પર જ્ઞેયાકારનું જ્ઞાન થતાં સામાન્ય

જ્ઞાન ઢંકાઈ જાય છે. મૂળ જ્ઞાન તેના ધ્યાનમાં આવતું નથી. આ..હા..હા...! આવી ગાથા છે ભાઈ આ ! એકલા ચૈતન્યના સામાન્ય સ્વભાવને અનુભવવો એને અહીં 'જૈનશાસન' કહે છે. પુણ્ય-પાપ, રાગ અને પર જ્ઞેયાકારને છોડી દઈને, એકલો જ્ઞાનસ્વભાવ એવો આત્મા, એને અનુભવવો, એ વીતરાગીદશા, તે જૈનશાસન, તે ધર્મ, તે અનુભૂતિ છે. આહા..હા...!

આકાર શબ્દો બધા એવા છે ! બીજું ગોખાઈ ગયું છે એમાં આ ગોખવા જાય તો હજી આકરું પડે ! આખો અભ્યાસ જ બીજો થઈ ગયો છે ! ઓ..હો...! છ-સાત કલાક ઊંઘમાં જાય, છ-સાત કલાક વેપારના પાપમાં જાય, બે-ચાર કલાક બાયડી અને છોકરાંને રાજી રાખવામાં જાય, એકાદ કલાક કાંઈક સાંભળવા જાય તો આ વાત પાછી મળે નહિ (એટલે) એને સમજાય નહિ. ઓલી (બીજી) વાત મળે – આમ કરવું... આમ કરવું... પૂજા કરવી.... ભક્તિ કરવી... વ્રત કરો... આ કરો... ! આહા...હા...!

અહીં કહે છે કે, એ બધો પૂજા. ભક્તિ, વ્રત આદિનો વિકલ્પ-રાગ છે તેના લક્ષે જે જ્ઞાન રહે તેમાં સામાન્ય જ્ઞાન ઢંકાઈ જાય છે. એકલું જ્ઞાન જુદું છે તેનો અનુભવ રહેતો નથી, એ જ્ઞેયનો અનુભવ થતાં જ્ઞેયાકારે જ્ઞાન પરિણમતાં, જ્ઞેયાકારથી છૂટું જ્ઞાન એને અનુભવમાં આવતું નથી. કહો, આ તો સમજાય છે કે નહિ ? છે ? સામાન્યનો તિરોભાવ અને વિશેષનો આવિર્ભાવ (અર્થાત્) એ જ્ઞેયાકારથી એનું જ્ઞાન જણાય છે (એટલે કે) આનું જ્ઞાન કરું છું, આનું જ્ઞાન કરું છું, આનું જ્ઞાન કરું છું. રાગનું જ્ઞાન કરું છું, પુણ્યનું જ્ઞાન કરું છું, પાપનું જ્ઞાન કરું છું, કાપડનું (જ્ઞાન કરું છું) ! આ કાપડના ધંધા હોય છે ને ? આનું કરું, આ કાપડ આવા રંગનું અને આ કાપડ આવું ! એ જ્ઞાનમાં એકલું જ્ઞેય (આવે છે), જ્ઞેયમાં જ્ઞાન રોકાઈ ગયું છે. આહા...હા...! 'રાયચંદભાઈ'! આવી વાતું છે ! વિશેષનો આવિર્ભાવ, આહા...હા...! એ જ્ઞેયાકાર જ્ઞાન જ જણાય છે. વિશેષ એટલે એ સામાન્ય જ્ઞાન જે જ્ઞેયાકાર વિનાનું ભિન્ન છે તેની દૃષ્ટિ એને પડતી નથી. તેથી તેને આત્મા અનુભવમાં આવતો નથી. તેથી તેને સમ્યગ્દર્શન અને અનુભવ થતો નથી. આહા..હા..હા...!

અરે...! આવી વાત સાંભળતા આકરી પડે ! એમાં એને અંદરમાં ઉતારવી ! (એને માટે) પુરુષાર્થ જોઈએ. બાપુ ! ભગવાન ! અનંતો પુરુષાર્થ જોઈએ છે ! આહા...! એવી વાત સાંભળવા અગિયારમી ગાથામાં (આવે) છે કે, એવા ઉપદેશનું તત્ત્વ વિરલ છે. કોઈ કોઈ ઠેકાણે છે. બાકીનો બીજો ઉપદેશ તો ઘરે-ઘરે છે. પણ આત્માનો રાગથી ભિન્ન (અનુભવ) અને જ્ઞાનાકારની વાત વિરલ-વિરલ ક્યાંક ઉપદેશ છે. આ અગિયારમી ગાથામાં આવ્યું હતું. અગિયારમી ગાથા આપણે વાંચીને, એમાં આવ્યું હતું.

અહીં એ કહે છે, એ જ્ઞાન જે ઉપજેલ જ્ઞેયાકારને આકારે જ્ઞાન થયું તે સામાન્ય જ્ઞાનનો તિરોભાવ (થયો). (એટલે) એકલું જ્ઞાનનો અનુભવ થવો એ ઢંકાઈ ગયું અને વિશેષ જ્ઞાનનો આવિર્ભાવ (એટલે) એ જ્ઞેયાકારે જ્ઞાન અનુભવમાં આવતાં, '**...વિશેષભાવરૂપ અન્ય**

જ્ઞેયાકારના સંયોગરહિતપણાથી ઊપજેલ...' હવે આ (જીવ) છે તે તો અજ્ઞાની છે. '**...જ્ઞેય–લુબ્ધ જીવોને સ્વાદમાં આવે છે પણ અન્ય જ્ઞેયાકારના સંયોગરહિતપણાથી ઊપજેલ...**' શું કીધું ઇ ? અન્ય જ્ઞેયાકારથી થતું જ્ઞાન અટકતું તેને રોકીને '**...સંયોગરહિતપણાથી ઊપજેલ સામાન્યના આવિર્ભાવ...**' (અર્થાત્) એકલા જ્ઞાનનો અનુભવ અને વિશેષનું (જ્ઞેયાકાર જ્ઞાન) ઢંકાઈ જવું, તે '**...એકાકાર અભેદરૂપ જ્ઞાન તે સ્વાદમાં આવતું નથી;...**' અજ્ઞાનીને જ્ઞેયાકારમાં રોકાતાં, એકલો આત્મા ભગવાન ! એનો સ્વાદ એને આવતો નથી. શાકની મીઠાશમાં રોકાતાં એકલા મીઠાનો સ્વાદ એને આવતો નથી. એમ આત્મા જ્ઞેયાકારમાં રોકાતાં એકલા જ્ઞાનનો સ્વાદ એને આવતો નથી. આહા...હા...! આવો ધર્મ ! માર્ગ એવો છે, બાપુ ! ભગવત્ તારું સ્વરૂપ જ જુદું છે. આહા..હા...!

કહે છે, એને અનુભવમાં આવતો નથી. શું નથી આવતું અનુભવ(માં) ? જ્ઞાન–આત્માને પર જ્ઞેયના આકારમાં રોકાતાં તેનાથી જુદો એને અનુભવમાં આવતો નથી. એ એક જ જોઈ રહ્યો છે – 'આ રાગ છે ને આ પુણ્ય છે ને આ પાપ છે. આ પુણ્યથી પૈસા મળ્યા ને આનાથી આમ થયું, આને રાંકાઈ મળી અને આ દરિદ્ર થયા ને અમે શેઠ છીએ !' આહા..હા...! એ (રીતે) જ્ઞાન જ્ઞેયાકારમાં રોકાતાં તેને જુદું જ્ઞાન એટલે આત્મા, તેનો સ્વાદ તેને અનુભવમાં આવતો નથી, પણ ઝેરનો સ્વાદ આવે છે. એ જ્ઞેયકૃત જે જ્ઞેયાકાર થયેલું જ્ઞાન (છે) એ રાગવાળું – ઝેરવાળું જ્ઞાન છે. એ ઝેરનો અનુભવ અજ્ઞાનીને આવે છે. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? આ ગાથા જ એવી છે !

'**...વળી પરમાર્થથી વિચારીએ તો...**' જે જ્ઞાન જ્ઞેયાકાર દ્વારા જાણવામાં આવતું (હતું). '**...તે જ જ્ઞાન સામાન્યના આવિર્ભાવથી અનુભવમાં આવે છે.**' જ્ઞાન તો એનું એ છે. જ્ઞેયાકારમાં જે જ્ઞાન રોકાતું હતું, તે જ્ઞાન આ બાજુ જોતાં, તે જ જ્ઞાન પરથી જુદું પડી જાય છે. જે જ્ઞેયાકારથી જ્ઞાન જાણવામાં આવતું, તે જ જ્ઞાન જ્ઞાનાકારથી જાણવામાં આવે તો, જ્ઞાન તો તે જ છે. આહા...હા.....! ઝીણી ભાષા બહુ ! એકલો ન્યાયનો વિષય છે ને ! એકલો સિદ્ધાંત ! સંતો ! મુનિઓ અંતરની વાતું કરતાં, એને દૃષ્ટાંત દઈને પણ સરળ કરી નાખ્યું છે, છતાં સમજવું, અભ્યાસ ન હોય એને સમજવું કઠણ પડી જાય છે. આહા...!

કહે છે કે, '**સ્વાદમાં આવતું નથી પણ પરમાર્થથી વિચારીએ તો તો, જે જ્ઞાન વિશેષના આવિર્ભાવથી અનુભવમાં છે. તે જ જ્ઞાન સામાન્યના આવિર્ભાવથી અનુભવમાં આવે છે.**' (અર્થાત્) એ જ્ઞાનને જ્ઞેયાકારથી જોતાં જ્ઞેય આકાર અનુભવ હતો, પણ એને છોડીને આમ (પોતાને) જોવે તો જ્ઞાનનો અનુભવ થાય, જ્ઞાન તો ઇ નું ઇ છે. એ જ્ઞાનની વર્તમાન પર્યાય જ્ઞેયાકારમાં રોકાતાં જ્ઞાન ત્યાં દેખાય છે. પણ તે જ જ્ઞાનને આમ (અંતર્મુખ થઈને) જોઈએ તો જ્ઞાનનો આવિર્ભાવ – પ્રગટ દેખાય છે અને જ્ઞેયાકાર(જ્ઞાન) તિરોભૂત થઈ જાય છે, ઢંકાઈ જાય છે. જ્ઞેયાકાર જ્ઞાન ત્યાં લક્ષમાં રહેતું નથી. આજે બહુ ઝીણું આવ્યું, બાપુ !

કહો, 'ધન્નાલાલજી'! વાત તો આવી છે !

મુમુક્ષુ :- માલ-માલકી બાત હૈ !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– મુદ્દાની વાત (છે) પણ જીવે દરકાર કરી નથી ! અનંતકાળ બહારની મોટપ અને બહારની મહિમામાં રોકાઈ (ગયો છે). જે જ્ઞાન પર દ્વારા અનુભવમાં આવે છે, તે જ્ઞાન પોતાનો સ્વભાવ છે. તે જ જ્ઞાન જ્ઞાનથી અનુભવમાં આવે છે. અહીં (અંતર્મુખ) નજર કરે તો જ્ઞાન અનુભવમાં આવે. પરમાં નજર કરે તો જ્ઞેયકૃત અનુભવમાં આવે છે. જ્ઞેયના આકારવાળાં જ્ઞાનને પરમાર્થથી જોઈએ તો જ્ઞાન છે, એનું જ્ઞાન જુદું છે. જ્ઞેયાકાર (રૂપે) તે જ્ઞાન થયું નથી. આ..હા...હા...! આકરો વિષય આવ્યો !

'...જે જ્ઞાન વિશેષના આવિર્ભાવથી અનુભવમાં આવે છે તે જ જ્ઞાન સામાન્યના આવિર્ભાવથી અનુભવમાં આવે છે.' આહા...હા...! જે પર જ્ઞેયો છે – રાગ, પુણ્ય, દયા, દાન, એને આકારે જે જ્ઞાન જણાય છે તે જ જ્ઞાન સ્વભાવ તરફ જોવો તો તો જ્ઞાનનો જ અનુભવ આવે છે. જ્ઞેયકૃત અનુભવ ત્યાં ઢંકાઈ જાય છે. આહા..હા...! ગાથા સામે શબ્દ પડ્યા છે.

મુમુક્ષુ :- પઢનેવાલે તો આપ હૈં, ઉસકા રહસ્ય ખોલનેવાલે તો આપ હૈ !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :– ઝીણી વાત છે, બાપુ ! આહા..હા...! **'...તે જ જ્ઞાન સામાન્યના આવિર્ભાવથી અનુભવમાં આવે છે.'**

'અલુબ્ધ જ્ઞાનીઓને...' (અર્થાત્) જેને જ્ઞેય પર છે તેમાં લુબ્ધ નથી. આ આત્મા – સ્વભાવ છે તેના ઉપર જેનો પ્રેમ અને રુચિ છે અને એના સિવાયના પર જ્ઞેયોમાં જેની લુબ્ધ(તા) નથી, જેમાં રતિ નથી, આસક્તિ નથી, એકત્વ નથી. **'...તે જ જ્ઞાન સામાન્યના આવિર્ભાવથી અનુભવમાં આવે છે.'** આહા...! **'અલુબ્ધ જ્ઞાનીઓને...'** (અર્થાત્ જેઓ) જ્ઞેયાકાર જ્ઞાનમાં લુબ્ધ નથી તેને જ્ઞાન જ્ઞાનમાં અનુભવમાં આવે છે. આહા..હા...! લુબ્ધ અજ્ઞાનીને એ જ્ઞાન જ્ઞેયકૃત દ્વારા અનુભવમાં આવે છે, જ્ઞાન તો એ જ છે.

જુઓ ! એક વાત એવી છે કે, આ ત્રિકાળ જ્ઞાન છે ને, તેની વર્તમાન પર્યાય છે ને – અવસ્થા ! એમાં આ જે (પર) જણાય છે, એ જણાતું નથી, જ્ઞાનની પર્યાય જણાય છે. કારણ કે જ્ઞાનની પર્યાય અહીં જ્ઞાનમાં છે અને જે જ્ઞેયો જણાય છે તે જુદાં છે. તેથી તે જ્ઞેયોનું જે જ્ઞાન થાય છે એ (ખરેખર તો) જ્ઞાનનું જ્ઞાન થાય છે. શું કીધું ઇ ? જે આ કપડાં ને લૂગડાં ને દાગીના ને ઢીકણાં ને ફીકણાં ને બાયડી ને છોકરાં ને... એનું જે આમ જ્ઞાન થાય છે, તે જ્ઞાન જ્ઞાનની પર્યાયમાં પોતાથી પોતાનું થાય છે, એનું નહિ. એના સંબંધીનું જ્ઞાન પોતાને, પોતાથી, પોતા વડે, પોતામાં થાય છે, પણ અજ્ઞાનીને એમ લાગે છે કે, એ વસ્તુ છે તેથી મને જ્ઞાન થાય છે. પણ એ વસ્તુમાં આ જ્ઞાન ક્યાં છે ? આહા...! પર વસ્તુમાં આ જ્ઞાન નથી, છતાં એને એમ લાગે છે કે, 'આ પર વસ્તુ દેખું છું ને તેથી

જ જણાય છે. તેથી મને જ્ઞાન થાય છે. ગોળ છે (તેને) જાણું છું માટે ગોળને લઈને ગળપણનું જ્ઞાન થાય છે.' પણ અહીં પર્યાયમાં ગળપણનું (જે) જ્ઞાન (થયું, તે) થવાનું ગોળની અપેક્ષા વિના (થયું છે). પોતાને કારણે થવાનો (જ્ઞાનનો) સ્વભાવ છે તેને અજ્ઞાની ભૂલી જાય છે. આ..હા..હા...! આજે આખો કલાક ઝીણો આવ્યો ! 'ભભૂતમલજી'!

(અજ્ઞાની એમ માને કે) આ પૈસાના સ્વાદ આવ્યા ! (પૈસાના) સ્વાદ આવતાં હશે ? ધૂળના સ્વાદ આવતા નથી. પણ 'એ મારાં છે' એવી મમતાનો એને સ્વાદ આવે છે. એ મમતાના સ્વાદમાં, જે જ્ઞાનનો સ્વાદ અનુભવમાં આવે (છે) તે જ જ્ઞાન, મમતા વિનાનું જ્ઞાન અનુભવે તો એકલું જ્ઞાન અનુભવમાં આવે છે. મમતા દ્વારા જ્ઞાન જણાય છે, તે જ જ્ઞાનને જ્ઞાન દ્વારા જાણે, તો મમતા વિનાનું જ્ઞાન, જ્ઞાન જાણે છે. આહા...હા...! યાદ રાખવું મુશ્કેલ પડે ! આવી વાત છે, પ્રભુ ! બહુ ઝીણું નથી, દૃષ્ટાંત આપીને સ્થૂળ કરી નાખ્યું છે. દૃષ્ટાંત આપીને તો સ્થૂળ કરી નાખ્યું છે.

શાક દ્વારા જેમ ખાર જણાય એમ આ જ્ઞાન જ્ઞેય દ્વારા જણાય (તે) મિથ્યાજ્ઞાન છે. જ્ઞાન જ્ઞાન દ્વારા જણાય, જ્ઞાન જ્ઞેય દ્વારા ન જણાતા જ્ઞાન જાણે છે જ્ઞેયને, એ જ્ઞેયને જ્ઞેય છે માટે જાણે છે એમ નહિ. એ જ્ઞેયને જાણવામાં જ્ઞાનની પર્યાયને પોતાનું સ્વપરપ્રકાશક સામર્થ્ય છે. માટે જ્ઞેય જુદું છે, તેને જાણે છે એમ કહેવું એ વ્યવહાર છે. પણ તે જ્ઞેયને જાણવાના જ્ઞાનમાં પોતાની શક્તિથી સ્વ-પરને જાણે છે. એ જ્ઞેયની અપેક્ષા વિના (જાણે છે) તે જ્ઞાનની પર્યાય સામાન્ય છે, જેને પરની અપેક્ષા છે નહિ. જે જ્ઞાનની પર્યાયમાં પરની અપેક્ષા આવી જાય તે વિશેષ છે, એ અજ્ઞાન છે, પરમાં લુબ્ધ છે. અર..ર..ર...! આવું આકરું પડે !

'...તે જ જ્ઞાન સામાન્યના આવિર્ભાવથી અનુભવમાં આવે છે. અલુબ્ધ જ્ઞાનીઓને તો, જેમ સૈંધવની ગાંગડી,...' (એટલે) મીઠાની ગાંગડી **'...અન્ય દ્રવ્યના સંયોગનો વ્યવચ્છેદ કરીને...'** અન્યદ્રવ્યના સંયોગનો (એટલે) શાકને દૂર કરી **'...કેવળ સૈંધવનો જ અનુભવ કરવામાં...'** આવે (અર્થાત્) એકલા મીઠાનો સ્વાદ લેવામાં આવે તો **'...સર્વતઃ એક ક્ષારરસપણાનો રસ ક્ષારપણે સ્વાદમાં આવે છે...'** એ દૃષ્ટાંત (થયો). **'...તેમ આત્મા પણ, પરદ્રવ્યના સંયોગનો વ્યવચ્છેદ કરીને...'** આ..હા...હા...! જ્ઞાનપ્રભુ ! પર તરફનું લક્ષ છે તેને છેદ કરી, કાઢી નાખી અને એકલા જ્ઞાનમાં જ્ઞાનને જોવે તો તેને જ્ઞાનનો, આનંદનો સ્વાદ આવે. જ્ઞેયને જોઈને સ્વાદ આવે છે એ ઝેરનો-રાગનો સ્વાદ છે. જ્ઞેયને જોઈને જે સ્વાદ દેખાય છે (કે) 'આ તો બહુ મઝા પડી (એ તો ઝેરનો સ્વાદ છે).'

L L L